

فقه و زندگی

۲

برای قصاص

(زن و مرد، مسلمان و غیر مسلمان)

برگرفته از نظریات فقهی مرجع عالیقدر

حضرت آیه الله العظمی صانعی مدظله العالی

۱۳۸۳

پاسخ به مسائل شرعی

دفتر حضرت آية الله العظمى صانعی مدظلہ العالی

قم - تلفن: ۳۷۷۴۶۷۶۷ - ۳۷۷۴۴۰۱۰ - ۳۷۷۴۴۰۰۹ (۰۲۵)

۳۷۸۳۱۶۶۰ - ۳۷۸۳۱۶۶۱ - ۳۷۸۳۱۶۶۲

نمبر: ۳۷۷۳۵۰۸۰ (۰۲۵)

نشانی: قم، بلوار شهید محمد منتظری، کوچه هشتم، پلاک ۴

دفاتر تهران

کارگر جنوبی: تلفن: ۵-۱-۶۶۵۶۴۰۰۱ (۰۲۱) / نمابر: ۶۶۴۰۹۲۷۸ (۰۲۱)

پاسدانی: تلفن: ۲۲۷۶۸۱۸۱ / ۲۲۸۸۶۰۰ / ۲۲۸۸۵۳۰۰ / نمابر: ۲۲۸۴۷۰۹۵ (۰۲۱)

سهرگ غربی: تلفن: ۸۸۵۸۳۴۱۵ / ۸۸۵۸۳۴۲۵ / ۸۸۵۸۳۴۹۷ / نمابر: ۸۸۵۸۰۸۴۱ (۰۲۱)

دفتر مشرف: تلفن: ۲۲۲۵۰۱۲ / ۲۲۲۲۲۲۷۷ / ۲ / ۲۲۲۲۲۱۲۲ / نمابر: ۲۲۲۲۰۲۲۴ (۰۵۱)

دفتر مشهد (۱): تلفن: ۳۶۶۱۹۷۳۱ / ۳۶۶۱۹۷۰۸ / ۳۶۶۱۹۶۶ / نمابر: ۳۶۶۲۷۶۶۶ (۰۵۱)

دفتر اصفهان: تلفن: ۲-۲-۳۷۷۶۶۶ / نمابر: ۳۴۴۶۳۳۹۱ (۰۲۱)

دفتر اصفهان (۲): تلفن: ۳۶۲۸۱۹۱۷ / ۳۶۲۷۱۰۹۳ (۰۲۱)

دفتر شیراز: تلفن: ۳۳۳۳۳۹۸ / ۳۳۳۳۳۲۶ / ۲-۲-۲۲۲۲۲۲۰۰ / نمابر: ۳۳۳۳۳۷۰۰ (۰۷۱)

دفتر اراک: تلفن: ۳۳۳۳۳۳۰۰ / ۳۳۳۳۳۲۰۰ / نمابر: ۳۳۳۳۳۹۷۷۷ (۰۸۶)

دفتر تبریز: تلفن: ۳۵۳۳۳۲۶۶ / ۳۵۳۳۳۰۲۲ / نمابر: ۳۵۳۳۳۱۰۷۲ (۰۴۱)

دفتر گرگان: تلفن: ۳۳۳۳۳۳۷۰ / ۳۳۳۳۳۳۷۰

پاسخگویی به مسائل حج: تلفن: ۲-۲-۳۷۸۳۱۶۶۰ (۰۲۵) / همراه: ۰۹۱۲۲۵۱۰۰۰۷

www.saanei.org

Istifta @ saanei.org

Saanei @ saanei.org

Info @ saanei.org

۳۰۰۰۷۹۶۰

آدرس اینترنت:

پاسخ به استفتائات

تماس با دفتر معظم له

تهیه کتاب

سرویس پیام کوتاه

سرشناسنامه : صناعی ، یوسف ۱۳۱۶ -

عنوان و پدید آور: برابری قصاص (زن و مرد مسلمان و غیر مسلمان) : برگرفته از نظریات فقهی مرجع عالیقدر حضرت آیه الله العظمی صناعی مد ظله العالی / تدوین : موسسه فرهنگی هنری فقه الثقلین.

مشخصات نشر : قم ، فقه الثقلین ، ۱۳۸۷ .
مشخصات ظاهری ۹۶ ص . ۱۱ * ۲۱ / ۵ س . م .

فروست : فقه و زندگی ۲ .

شابک : ۵۰۰۰ ریال : چاپ اول : ۷-۵۶-۵۵۹۶-۹۶۴-۹۷۸ : دوره : ۵۴-۰۰
۵۵۹۸-۹۶۴ : ۵۰۰۰ ریال ۷-۴-۵۷-۹۰۴۰۰-۶۰۰-۹۷۸

یادداشت : پشت جلد به انگلیسی : Equalit in retaliation: men ... & women V non

یادداشت : چاپ قبلی میثم شمار . ۱۳۸۳ .

یادداشت : چاپ اول زمستان ۱۳۸۳ .

یادداشت : چاپ هفتم .

یادداشت : کتابنامه : من (۹۳) - ۹۶ : همچنین به صورت زیر نویس .

موضوع : قصاص (فقه)

شناسنامه افزوده : ۱۳۸۷ ب ۲۳ ص ۱۹۵/۷ BP

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۷۵

شماره کتاب شناسی ملی : ۲۱۹۹۰۳۹

انتشارات فقه الثقلین

برابری قصاص

(زن و مرد، مسلمان و غیر مسلمان)

برگرفته از نظریات فقهی مرجع عالیقدر

آیه الله العظمی صناعی مد ظله العالی

ناشر: انتشارات فقه الثقلین

تدوین: موسسه فرهنگی فقه الثقلین

لیتوگرافی: نویس / مرمز

نوبت چاپ: یازدهم (پنجم ناشر) زمستان ۱۳۹۳

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه • بها: ۳۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

دفتر مدیریت: قم، خیابان شهداء (صفائیه)، کوچه ۳۷، کوچه پنجم (ناصر)، پلاک ۱۳۴

کد پستی: ۳۷۱۳۷/۴۷۶۶۴ صندوق پستی: ۳۷۱۸۵/۹۶۷

تلفن: ۰۸-۳۷۸۳۵۱۰۱ تلفکس: ۳۷۸۳۵۱۰۹ (۰۲۵)

دفتر نشر و فروش: قم - خیابان معلم - مجتمع ناشران - طبقه اول - پلاک ۱۳۴

کد پستی: ۳۷۱۵۶/۹۹۹۶۵ صندوق پستی: ۳۷۱۸۵/۵۵۷

تلفن: ۰۹۰-۳۷۸۳۵۰۹۱ تلفکس: ۳۷۸۳۵۰۹۱ (۰۲۵)

وب سایت: www.feqh.ir / پست الکترونیکی: info@feqh.ir

فهرست مطالب

۷	..... مقدمه
۸	..... درآمد
۱۳	فصل یکم: برابری اصناف انسان‌ها در قرآن کریم ..
۱۵	الف. آیات خاص ..
۱۷	ب. آیات عام ..
۲۷	فصل دوم: نقد و بررسی نابرابری قسا در قرآن و مرد ..
۳۲	یک. قرآن ..
۳۳	دو. روایات ..
۳۴	نقد و بررسی روایات ..
۳۶	الف. مخالفت با کتاب و سنت، عقل ..
۳۶	۱. مخالفت با کتاب ..
۶۰	۲. مخالفت با روایات ..
۶۰	۳. مخالفت با عقل ..
۶۱	ب. معارضه با روایات دیگر ..

- سه. اجماع ۶۳
- چهار. تفاوت دیه زن و مرد ۶۴
- تکمله؛ قصاص اعضا ۶۵
- روایات ۶۶
- فصل سوم: نقد و بررسی نابرابری قصاص مسلمان و غیر مسلمان ۷۵
- یکم. کشتن غیر مسلمان توسط مسلمان ۷۷
- یک. قرآن ۷۹
- دو. سنت ۸۱
- سه. جماع ۸۸
- دوم. کشتن مسلمان توسط غیر مسلمان ۸۹
- یک. سنت ۸۹
- دو. اجماع ۹۱
- کتابنامه ۹۳

مقدمه

آنچه پیش روی شماست، دومین دفتر از مجموعه «فقه و زندگی» است که به موضوع «برابری قصاص» می‌پردازد. چنان‌که در مقدمه دفتر نخست آورده شد، این مجموعه «فقه و زندگی»، موضوعات مورد ابتلا و چالش در رنگ با تکیه بر مبانی اجتهادی، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. در این بررسی‌ها، ضمن احترام به آرای فقیهان پیشین، با استفاده از قرآن و سنت معتبر، ضمن حفظ اصالت و اولویت قرآن در میان تمامی ادله، به اجتهاد در استنباط پرداخته می‌شود. در پدید آمدن فقه مزبور، همواره دو دغدغه جدی فرا روی ما قرار دارد. یکی حفظ اصول و قواعد مسلم اجتهادی متداول در حوزه‌های علمیه، و دیگری پرهیز از جمود و اخباری‌گری در فهم و استنباط.

امید که این مجموعه بتواند راه ورود به مباحث جدی فقهی را بر اهل نظر و پژوهشگران هموار نماید.

والحمد لله

درآمد:

یکی از اصول مسلم و اساسی در آیین اسلام، حرمت و کرامت انسان است؛ جان انسان، عرض و آبرو، مال و ثروت، عقیده و رأی، همه حرمت دارند، و باید این حریم و حرمت حفظ شود. این که این حریم چگونه باید پاس داشته شود، و در صورت شکسته شدن، چگونه باید آن برخورد شود، بخش وسیعی از معارف دینی را تشکیل می‌دهد. مهم‌ترین مسئله در این میان، جان آدمی است؛ چرا که بقیه، تابع و وابسته بدان است. از همین روست که قرآن کریم با تعبیری نورانی و جاودانی بر حرمت جان انسان میان، جدا از همه امتیازهای عرضی، تأکید می‌برد؛ چنان حرمتی که مانند آن در هیچ مکتب حقوقی یافت نمی‌شود:

﴿مِنَ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَ تَهُم رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ

إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَسْعَدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ
لَمُسْرِفُونَ؛^۱

از این روی بر فرزندان اسراییل مقرر داشتیم که هرکس کسی را - جز به قصاص قتل، یا [به کیفر] فسادی در روی زمین - بکشد، چنان است که گویی همهٔ مردم را کشته باشد. و هرکس کسی را زنده بدارد، چنان است که گویی تمام مردم را زنده داشته است. و قطعاً پیامبران ما دلایل آشکار برای آنان آوردند، [یا این همه] پس از آن بسیاری از ایشان در زمین زیاده‌روی می‌کنند

و همین مطلب در روایات پیشوایان دین نیز بازتاب یافته است که به نمونه‌هایی از آنها اشاره می‌کنیم:

عن رسول الله ﷺ قال: من اعان على قتل مسلم ولو بشطر كلمة جاء يوم القيامة وهو من آيس من رحمة الله؛^۲

رسول خدا فرمود: هرکس بر قتل مسلمانی، کمک کند، گرچه با یک حرف باشد، روز

۱. مانند، آیه ۳۲.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۱۸، ص ۲۱۱، ابواب القصاص فی النفس،

ب ۲، ح ۵.

قیامت وارد شود در حالی که از رحمت خداوند مأیوس باشد.

عن الصادق عليه السلام قال: لا يدخل الجنة سافك للدم، ولا شارب الخمر، ولا مشاء بنميم؛^۱

امام صادق عليه السلام فرمود: خونریز، میگسار و سخن چین وارد بهشت نمی شود.

قتل نفس در فقه اسلامی از بزرگ ترین گناهان بره شمرده شده، و تشریح قصاص و دیه نیز برای جازای آن، از این رفتار زشت و شنیع و کیفر و جبران پارسی از خسارت های آن است.

اختصاص بخشی از کتاب های فقهی به مباحث قصاص و دیات، با استناد به شیخ قوانین و مقررات مربوط به این دو موضوع است.

یکی از پرسش های اساسی در موضوع قصاص، برابری قصاص زن و مرد و مسلمان و کافر است. دیدگاه مشهور فقیهان بر نابرابری قصاص زن و مرد و نیز مسلمان و کافر استوار است؛ یعنی اگر مردی زنی را به قتل رساند، اولیای زن نمی توانند مرد را بکشند، مگر آن که به ورثه او نصف دیه انسان کامل را بپردازند. و اگر زنی مردی را بکشد، اولیای مرد می توانند از زن قصاص گیرند. همین حکم را نسبت به قتل مسلمان و

۱. وسائل الشیعة، ج ۲۹، ص ۱۳، ابواب القصاص فی النفس، ب ۱، ح ۹.

کافر نیز مطرح می‌کنند. به دیگر سخن، اینان برای ذکوریت و اسلام، فضیلت و برتری قایل‌اند و لذا میان زن و مرد و نیز مسلمان و کافر برابری در قصاص را باور ندارند.

سید مرتضی در کتاب الانتصار عدم برابری قصاص زن و مرد را از دیدگاه‌های خاص شیعه بر می‌شمرد.^۱ فاضل هندی در کشف اللثام^۲ در این مسئله ادعای اجماع دارد.

محقق صاحب جواهر نابرابری قصاص مسلمان و کافر را مسئله‌ای اجماعی می‌داند و در میان فقیهان سنی، از دیدگاه شیخ صدوق در المقنع، به عنوان مخالف یاد می‌کند.^۳

به هر حال، یکی از سباحت مهم رویاروی فقه اسلامی - که آن را مخالف حقوق بشر و خلاف عدل و انصاف تلقی می‌کند - همین نابرابری قصاص در برخی اصناف انسان‌ها است.

بدین جهت، در این نوشتار تلاش می‌کنیم با مطالعه عمیق و دوباره نصوص قرآنی و احادیث معصومان این مسئله را بیشتر مورد دقت و تأمل قرار دهیم.

۱. الانتصار، ص ۵۳۹.

۲. کشف اللثام، ج ۲، ص ۴۴۶ (چاپ رحلی).

۳. جواهر الکلام، ج ۴۲، ص ۱۵۰.

رای ما این است که قرآن کریم بر برابری قصاص در تمامی اصناف انسانی تأکید می‌ورزد. و هیچ‌گونه مزیتی را از جهت جنسیت و دیانت نمی‌پذیرد و هرچه با آن مخالف باشد، باید توجیه گردد و یا مسکوت گذارده شود.

برای تحلیل و بررسی این دیدگاه، مطالب را در سه فصل می‌آوریم:

فصل یکم. برابری قصاص انسان‌ها در قرآن

فصل دوم. نقد و بررسی نابرابری قصاص زن و مرد؛

فصل سوم. نقد و بررسی نابرابری قصاص مسلمان و کافر.